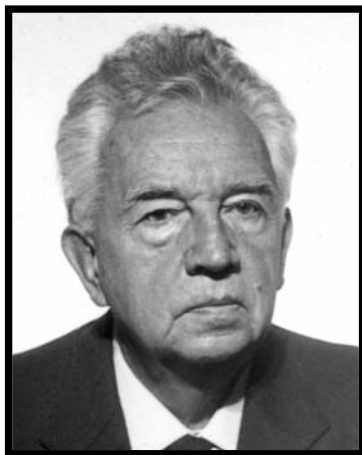

Tajana Gašparović

Bogdan Jerković

- buntovnik s razlogom (1925. - 2009.)

Bogdana je doista teško definirati. On nije buntovnik bez razloga, on je buntovnik s razlogom koji tu svoju inklinaciju buntovnosti nije izražavao grubim sredstvima, nego isključivo umjetnošću. Već je kao mladić bio društveno-politički osviješten, da bi se polako razočarao u tada postojeći sistem socijalizma. Zbog toga je i birao rad na takvim predstavama koje su u čovjeku mogle pobuditi sumnju u takozvane vrijednosti koje samo naoko djeluju ispravno... Bogdanovo društvo nisu bili samo ljudi iz svijeta kazališta i književnosti, bilo je tu i mnogo filozofa. Primjerice, bio je intimni prijatelj s Gajom Petrovićem, Rudijem Supekom i cijelom tom generacijom praksisovaca. Sjećam se tih prekrasnih večeri gdje se razgovaralo o situaciji u ondašnjoj Jugoslaviji. Nije se kukavički i bezrazložno napadalo taj sistem socijalizma, nego se nastojala pronaći mogućnost pravog socijalizma, koji je, naravno – utopija. Mislim da je zapravo i cijela ta buntovnost Bogdana Jerkovića na neki način pomalo utopijska, jer se nikad, nažalost, ni u jednom

društvenom sistemu ne može realizirati društveno ustrojstvo koje bi odgovaralo pravom čovjeku... Ovim je riječima Nenad Pata u radiodramskoj emisiji *Portret umjetnika u drami - Portret redatelja Bogdana Jerkovića* okarakterizirao svoga prijatelja. A riječi kojima je u navedenoj emisiji sam Jerković poentirao vlastito kazališno stvaralaštvo jesu: *Za razliku od većine kazališnih redatelja, uvijek sam u svom kazališnom stvaranju tražio i promišljao društveno-političke konotacije predstava.* Prije nekoliko godina, tijekom priprema za *Portret redatelja Bogdana Jerkovića*, često sam boravila u njegovu stanu. Bogdan je tada zbog bolesti već vrlo teško govorio i teško se kretao. No, njegove su lucidne i žive oči uvijek točno znale što se događa i ako bih kojim slučajem mapu iz 1956. stavila među one iz 1957. godine – odmah bih negdje iza sebe začula zvuk negodovanja. Još do prije nekoliko godina Bogdan je, usprkos teškoj i dugotrajnoj bolesti, posjećivao gotovo sva kazališna i ina kulturna događanja. Ono što je kod njega već prilikom prvog upoznavanja primjetno njegova je britka znatiželja, gotovo tvrdo-

glava upornost i stvaralački zanos (*Bogdan je bio majstor masovnih prizora, znao je animirati masu svojom energijom koja je proizlazila iz činjenice da se jako kreativno uzbuđivao dok bi režirao*, kazuje jedan od njegovih suradnika). Iako već star i bolestan, dok smo pripremali *Portret* zračio je istom tom energijom. Usprkos činjenici da je vrlo teško govorio, upravo je inzistirao da i on želi progovoriti u emisiji (a ne da samo drugi o njemu govore). Pa je ukratko napisao svoj stvaralački put i pročitao ga. Svako toliko sričući, mučeći se s izgovaranjem nekih riječi ili pojmova, nakon velikog truda i uz mnogo gotovo dječje intoniranih, iskrenih, sretnih i ponosnih uskliku kad bi uspio izgovoriti koji komplcirani pojam ili ga pak pojednostaviti (primjerice, Studentsko eksperimentalno kazalište u SEK), ipak je – naravno da jest! – uspio u nakani.

Kada sam zaronila u njegov bogati privatni arhiv, shvatila sam koliko se o tom po mnogočemu iznimnom i u svoje doba vrlo inovativnom kazalištaru danas malo zna. Koliko je bio cjenjeniji u inozemstvu negoli u vlastitoj zemlji, gdje je, čini se, najčešće djelovao s ruba, na neki način sam odabravši vječnu poziciju autsajdera. Iako je velik dio svoga radnog vijeka bio stalno zaposlen kao kućni redatelj Kazališta Komedija, odakle je i otišao u mirovinu, najvažnija je postignuća ostvario izvan svoje matične kuće. Posebno je velike uspjehe postigao u Njemačkoj, Poljskoj te posebice u Italiji, gdje je prije nekoliko godina proglašen počasnim građaninom Parme. U Parmi je, naime, Jerković od 1959. godine kontinuirano režirao pa je postao umjetničkim voditeljem njihova prvoga studentskoga kazališta, a potom i prvoga profesionalnog teatra *Compagnia de Colletivo*, koji se danas zove *Teatro Stabile di Parma*, s jednim od najvažnijih kazališnih ansambala u Italiji.

Godine 1956. osnovao je legendarni SEK, u čijem je radu inzistirao na interferiranju geste i dinamike zbijanja na pozornici s tekstom. Bio je jedan od prvih redatelja bivše Jugoslavije koji je napravio iskorak u neklasične kazališne prostore, primjerice u torničke hale, a u europskim je razmjerima pose-

bno bio cijenjen unutar propulzivnoga studentskog kazališta bur-nih šezdesetih. Njegove su predstave tada obišle gotovo sve značajnije međunarodne kazališne festivale i ovjenčane su brojnim nagradama. Zalagao se za permanentno istraživanje u kazališnom stvaralaštvu, suprotstavljeno okostaloj izvedbenoj praksi, standardnom repertoaru i institucionalnoj organizaciji. Zalagao se za kompletno sudjelovanje svakoga glumca u svim fazama rada (mnogo je, posebno u radu sa studentima, crpio iz Mejerholjdove biomehanike). Zalagao se i za aktivnu poziciju gledatelja, za njegovu aktivnu prisutnost unutar predstavljalačkoga čina. Često je birao dramske tekstove od kojih su institucionalna kazališta zazirala ili ih još nisu ni poznavala. U intervjuu iz 1980. godine Jerković kaže: *Vrlo brzo sam se orijentirao prvo na suvremenu tematiku, a onda na tematiku koja se na neki način konfrontira sa stanjem stvari. Unutar te tematike prisutna su dva tipa: negdje 60-ih godina uvelike me zanimala groteska kao oblik izražavanja, i to ne samo kao teatarski oblik već i kao odgovor na život i kao mogućnost da se životne pojave vide deformirano te da se na taj način vide i kritički. To vrijeme karakterizira Jarryjeva predstava *Kralj Ubu*. To je bilo i vrijeme izrazitijeg napuštanja realističko-naturalističkog teatra koji mi se činio nepogodnim za izražavanje nekih odnosa, mojih stavova i pogleda na stvari. U to vrijeme dominirao je i teatar apsurdna kojeg nikad nisam prihvatio u cjelini. No, prihvatilo sam apsurd blizak dramaturgiji Aleksandra Popovića koji uz svoje filozofsko negiranje ima uvijek u sebi i pozitivističku osnovicu koja nije bila orijentirana prvenstveno na jedan uopćeni doživljaj života, nego na doživljaj života u jednom određenom vremenu. To je bio prijelaz, nazovimo to tako, od čiste Jarryjevske groteske na teatar s elementima apsurdna koji je određen i vremenski i prostorno. No, međutim, istovremeno me privlači i teatarski izraz u kojem je angažman direktniji, jasniji, deklarativniji, kao što je to primjerice kod Daria Foa.*

Na spomen jednoga od omiljenih Jerkovićevih dramatičara – Aleksandra Popovića – ne mogu se u ovome trenutku ne sjetiti tekstva o antologijskoj predstavi SEK-a *Druga vrata levo* koja je drsko i izravno tematizirala šezdesetosmašku društveno-političku stvarnost, odnosno, tadašnje studentske nemire. Jer, Bogdan Jerković bio je, usprkos činjenici da je tada već bio prešao četrdesetu, jedan od velikih zagovornika šezdesetosmaškoga studentskog pokreta, a svega nešto više od mjesec dana nakon njegove smrti dogodila se u Hrvatskoj najveća studentska pobuna nakon šezdeset osme. Kao da je na neki način, barem ukoliko stvarnost gledam iz vizure života Bogdana Jerkovića, zatvoren jedan i otvoren drugi krug buntovništva s razlogom.